

Poslání a úkoly Probační a mediační služby ve Zlíně z pohledu uplatnění sociálního pedagoga

Irena Navrátilová

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Irena NAVRÁTILOVÁ**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Poslání a úkoly Probační a mediační služby ve Zlíně
z pohledu uplatnění sociálního pedagoga**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN, M. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, ISBN 80-902998-0-6.

KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky, Praha: Portál, 2008 – 216 s., ISBN 978-80-7367-383-3

MATOUŠEK, O. a kol., Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál, 2005. – 352 s., ISBN 80-7367-002-X

Zákon č. 257/2000 Sb., zákon o Probační a mediální službě.

Výroční zprávy střediska PMS ČR ve Zlíně za rok 2001 – 2008.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **11. února 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **7. května 2010**

Ve Zlíně dne 11. února 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

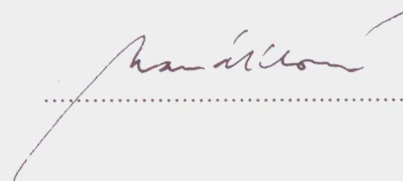
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 23. 04. 2010

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je tematicky věnována možnostem uplatnění sociálního pedagoga na pozici pracovníka probační a mediační služby. Teoretická část práce popisuje samotný institut Probační a mediační služby České republiky, proces jejího vzniku, význam probace a mediace pro společnost, zákonný rámec pro její fungování, hlavní náplň činnosti a organizační strukturu. Obsahově teoretická část dále představuje studijní obor sociální pedagogiky ve formě stručné charakteristiky, popisuje kompetence a praktické uplatnění absolventů. Navazující praktická část při využití dostupných dat a konzultací s probačními úředníky nastiňuje hranici pro efektivní personální obsazení probačních a mediačních středisek podle počtu řešených případů, včetně celkového vývoje agendy od vzniku Probační a mediační služby ČR po současnost. Samotný výzkum se zaměřuje na aplikaci teoretických znalostí absolventa speciální pedagogiky na výkon funkce probačního úředníka či probačního asistenta. Stěžejním podkladem k získání poznatků pro cíl výzkumu je pozorování konkrétního případu probační služby a analýza příslušného spisového materiálu.

Klíčová slova: sociální pedagog, sociální práce, probace, mediace, asistent Probační a mediační služby ČR, úředník Probační a mediační služby ČR, alternativní tresty, dohled, pachatel, poškozený, prevence

ABSTRACT

A Bachelor thesis topic is devoted to the possibilities of asserting the social teacher as a worker on the probation and mediation service position. The theoretical part describes the Institute of Probation and Mediation Services of the Czech Republic, the process of its origin, the meaning of the probation and mediation for the society, the legal frame for its operation, its main activity and organizational structure. Furthermore, the theoretical part contents field of study of the social education in the form of brief characteristics, and describe practical skills and powers of the graduates. Followed by a practical section, using available data and consultation with the probation officers, outlines the borderline for the effective staffing of probation and mediation center according to number of cases including overall agenda development from the origin of the Probation and Mediation Services in Czech up to the present. The actual research focuses on the application of theoretical knowledge of the graduate, who studies the special education, focuses on efforts/duties of the probation officer or probation assistant. The fundamental basis to obtain knowledge for the research target is to observe the individual cases of the Probation service and make analysis of the respective documents.

Keywords: social educator, social work, probation, mediation, Assistant Probation and Mediation Service of the CR, an official of the Probation and Mediation Service of the CR, an alternative sanctions, supervision, offender, Injured, prevention

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Štefanu Chudému, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a podněty při zpracování bakalářské práce. Také chci vyjádřit poděkování pracovníkům Probační a mediační služby střediska ve Zlíně za umožnění odborné stáže a provedení výzkumu pro potřeby této práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ČINNOST PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	13
1.1 ÚŘEDNÍCI A ASISTENTI.....	14
1.2 PROBACE.....	15
1.3 MEDIACE.....	16
1.4 OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE	18
1.5 DOHLED NAD PODMÍNĚNĚ PROPUSŤENÝMI	19
1.6 PRÁCE S MLADISTVÝMI.....	19
1.7 SPOLUPRÁCE S POŠKOZENÝM	20
1.8 INSTITUT DOMÁCÍHO VĚZENÍ	20
2 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	22
2.1 CHARAKTERISTIKA SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	22
2.2 PROFESE SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA.....	23
2.2.1 Kompetence sociálního pedagoga.....	25
2.2.2 Možnost uplatnění profese sociálního pedagoga.....	27
3 ZÁKLADNÍ INFORMACE O VÝZKUMU	29
3.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	29
3.2 METODA VÝZKUMU	30
3.3 CÍLE VÝZKUMU	30
4 REALIZACE VÝZKUMU	31
4.1 PERSONÁLNÍ OBSAZENÍ STŘEDISKA VE ZLÍNĚ	31
4.2 ČINNOST STŘEDISKA PMS ČR VE ZLÍNĚ V PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ.....	32
4.3 ČINNOST STŘEDISKA PMS ČR VE ZLÍNĚ VE VYKONÁVACÍM ŘÍZENÍ	34
4.3.1 Obecně prospěšné práce	35
4.3.2 Zajištění výkonu dohledu	36
4.3.3 Práce PMS ČR ve Zlíně s mladistvými.....	36
4.4 KAZUISTIKA	36
4.5 POZOROVÁNÍ.....	38
4.6 SPOLUPRÁCE PMS ČR VE ZLÍNĚ S ORGÁNY ČINNÝMI V TRESTNÍM ŘÍZENÍ A DALŠÍMI INSTITUCEMI	40
4.7 METODOLOGICKÉ ZÁVĚRY	40
ZÁVĚR	42
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	44
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	46

SEZNAM OBRÁZKŮ	47
SEZNAM TABULEK.....	48
SEZNAM PŘÍLOH.....	49

ÚVOD

Mnoho absolventů vysokoškolských humanitních oborů řeší po ukončení studia otázku svého uplatnění na trhu práce. V dnešní době není získání vhodného pracovního místa žádnou samozřejmostí, zvláště pokud chce absolvent využít a dále rozvíjet znalosti získané v průběhu studia. Pro absolventa oboru sociální pedagogiky se na první pohled nabízí možnost širokého uplatnění na rozličných postech, i když realita může být často jiná. Ve své práci jsem se rozhodla předložit jednu z mnoha zajímavých alternativ, a to využití studijního potenciálu sociálního pedagoga na pozici zaměstnance Probační a mediační služby České republiky. Zmíněná státní instituce spadající do resortu Ministerstva spravedlnosti ČR je až překvapivě opomíjená ze strany médií i laické veřejnosti. Teoretická část práce se proto zaměřuje na seznámení s činností a hlavními úkoly probační a mediační služby, objasnění pojmů z dané oblasti a nastínění historického kontextu. Současně je zde předložena charakteristika studijního oboru sociální pedagogiky, důraz je kladen zejména na popis kompetencí absolventa UTB ve Zlíně a vymezení co nejširšího okruhu profesního uplatnění.

Trestní právo v České republice má základy v normách ze šedesátých let minulého století. V souvislosti s vývojem trestné činnosti přibývalo od té doby několik nových druhů trestných činů, stát se v současné době potýká z problémem přeplněných věznic, po finanční stránce velký počet osob vykonávajících trest odnětí svobody dlouhodobě přetěžuje státní rozpočet. Moderním trendem a východiskem z této obtížné situace je ukládání alternativních trestů u méně závažných trestných činů, popřípadě využívání institutů umožňujících ukončit trestní řízení dříve, než se pachatelé deliktů dostanou před soud. Nadužívání trestu odnětí svobody není dobrou vizitkou vyspělého demokratického státu, ne každý pachatel musí být soudcem za splnění předem daných podmínek odsouzen. Probační a mediační služba byla zřízena právě za účelem aplikace popsaných postupů do trestního řízení, pracuje nejen s osobou pachatele, ale rovněž s těmi, kterým byla trestným činem způsobena újma.

Zaměstnanec probační a mediační služby nemusí být fundovaným právním teoretikem a expertem na trestní řízení, pro úspěšné vykonávání úkolů svěřených mu zákonem potřebuje rozsáhlou škálu znalostí ze společenskovedních disciplín. Poměrně komplexní přípravu může probačním pracovníkům poskytnout studium sociální pedagogiky, bližší přiblížení zmíněné teze pak bylo hlavním úkolem této práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ČINNOST PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY

Probační a mediační služba České republiky (dále jen PMS) představuje zákonem zřízenou organizaci, která v rámci své činnosti propojuje oblasti sociální práce a práva (především práva trestního). Vyváženým propojením obou se v systému trestní justice vytváří profese nová. PMS byla ustavena především proto, aby justice mohla účinně uplatňovat novou trestní politiku v oblasti sankcí a trestů a začít tak snižovat počty uvězněných osob, účinně předcházet kriminalitě, omezovat rizika jejího opakování, motivovat pachatele k nápravě škod které způsobil a vést je k odpovědnosti za život bez konfliktu se zákonem. Podílí se na řešení konfliktů spojených s trestnou činností, a to s důrazem na pozitivní společenský výsledek, tedy ochranu zájmů poškozených a účinnou prevenci kriminality. Stejně tak hraje důležitou roli v trestním vykonávacím řízení, dohlíží nad důstojným výkonem uložených alternativních trestů a snaží se dosáhnout jejich maximální efektivity.

„PMS vytváří předpoklady k tomu, aby spáchaný skutek byl ve vhodných případech projednán v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tímto účelem poskytuje pracovník PMS obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém obviněný (odsouzený) žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život.“¹

Ve všech fázích trestního řízení, tedy v řízení přípravném (po zahájení trestního stíhání a ve zkráceném přípravném řízení), v řízení před soudem a řízení vykonávacím obstarává pracovník PMS podklady k osobě obviněného (ve vykonávacím řízení k osobě odsouzeného) a informace o jeho rodinném a sociálním zázemí. V přípravném řízení a v řízení před soudem pak vytváří podmínky pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, nebo pro schválení narovnání, a to zejména projednáním a uzavřením dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody, nebo dohody o narovnání. V řízení před soudem napomáhá k vytvoření podmínek pro uložení trestu obecně prospěšných prací a vykonává dohled nad chováním obviněného v případech, kdy bylo soudem rozhodnuto o nahrazení vazby probačním dohledem. V řízení vykonávacím vykonává pracovník PMS dohled nad

¹ § 4 odst. 1 zák.č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

chováním odsouzeného v případě, kdy byl dohled soudem uložen, a kontroluje odsouzeného v průběhu zkušební doby. Dále kontroluje výkon dalších trestů nespojených s odnětím svobody a sleduje výkon ochranných opatření. Ve vhodných případech sleduje a kontroluje chování odsouzeného v průběhu zkušební doby, pokud bylo rozhodnuto o jeho podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody za současného uložení dohledu.²

Plnění úkolů PMS zajišťují střediska PMS České republiky působící ve všech soudních okresech České republiky a veškerá jejich činnost je bezplatná.

Nejvýznamnějším cílem PMS je integrace pachatele, tzn. začlenění pachatelů trestných činů zpět do běžného života a snížení rizika recidivy. Pod pojmem integrace pachatele nelze spatřovat pouze jeho nezávadné uplatnění ve společnosti a respektování platných norem či morálních pravidel, ale také jeho další seberealizaci. PMS se však na druhé straně věnuje i poškozenému, který v důsledku trestného činu často přichází o důvěru ve spravedlnost a pocit vlastního bezpečí. S pomocí PMS se poškozený rovněž může domoci rychlého a účinného odškodnění.

Jak vyplývá z výše uvedeného, hlavním úkolem PMS ČR je probace, mediace, spolupráce s poškozenými, pomoc obětem trestných činů, zajištění výkonu trestu obecně prospěšných prací, parole (dohled nad podmíněně propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody) a práce s mladistvými a dětmi.

1.1 Úředníci a asistenti

Dle zákonných předpisů úkoly PMS plní v rámci středisek v pracovním poměru zaměstnanci státu ve funkcích úředníků nebo asistentů. Úředník PMS musí být bezúhonný a způsobilý k právním úkonům. Musí mít vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední získané ukončením studia v magisterském studijním programu a odbornou zkouškou, kterou mu středisko umožní vykonat po absolvování kvalifikačního vzdělání pro úředníky. Asistentem PMS se může stát bezúhonná fyzická osoba starší 21 let, která je způsobilá

² § 4 odst. 2 písm. a) až e) zák.č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

k právním úkonům a získala středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední. Úředníci i asistenti jsou povinni se dále vzdělávat a prohlubovat si své odborné znalosti.³

1.2 Probace

Slovo probace pochází z latinského „*probare*“ a znamená ověřovati, zkoušeti. První zmínky o vzniku institutu probace se objevují v polovině 19. století ve Spojených státech amerických, konkrétně ve státě Massachusetts, kde byla roku 1878 uzákoněna. V Evropě se rozvinula koncem 19. století a byla spjata především s podmíněným odsouzením. V roce 1997 vešla v České republice v platnost novela trestního zákona číslo 253/1997 Sb., účinná od 1.1.1998, která zavedla do našeho trestního zákona institut podmíněného odsouzení s dohledem a upuštění od potrestání s dohledem. Soudu bylo umožněno stanovit podmíněně odsouzenému přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, které je povinen odsouzený ve zkušební době strpět a plnit. V této době můžeme hovořit o prvních prvcích probace v našem novodobém právním systému. Chyběla však konkrétní právní úprava a bylo také nutno přesně vymezit vztahy probace k orgánům činným v trestním řízení, k orgánům sociálně-právní ochrany dětí a zakotvit kvalifikační požadavky na osoby provádějící probaci. Proto byl s účinností od 1.1.2001 přijat zákon číslo 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě.

„Probací se rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.“⁴

Probace je chápána jako určitý druh opatření, které spočívá v podmíněném odložení trestu, dále v osobní péči a dohledu, jenž je ukládán soudem tomu, kdo byl uznán vinným ze spáchání trestného činu. Pokud soudce v trestním řízení rozhodne o podmíněném odsouze-

³ § 6 zák.č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

⁴ § 2 odst. 1 zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě

ní, podmíněném upuštění od potrestání s dohledem nebo o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, může současně odsouzenému uložit dohled probačního úředníka. Dohled má v praxi podobu osobního kontaktu mezi probačním úředníkem a jeho klientem, tedy osobou trestně obviněnou či pravomocně odsouzenou. Probační úředník má možnost sám zvolit místo setkání se svým klientem. Může jej navštívit přímo v místě jeho bydliště, nebo dohodnout schůzku na místě příslušném středisku PMS. Jedním z hlavních účelů schůzek je kontrola chování klienta, tedy zda vede řádný život a nedostává se do konfliktu se zákonem. Probační úředník ale klientovi dokáže nabídnout další podporu a pomoc. Ze širokého spektra těchto činností lze uvést zejména pomoc s náhradou vzniklé škody, uplatněním na trhu práce, nebo třeba vyhledáním kvalifikovaného odborníka na léčbu závislosti. Jelikož probační úředník se klientovi věnuje po celou zkušební dobu stanovenou rozhodnutím soudu, má dostatečný prostor pro pozitivní ovlivnění chování a přístupu klienta, kterému se tak zvýší šance na to, aby soud rozhodl o jeho osvědčení v rámci zkušební doby. Dohled PMS tedy kromě ochrany společnosti před recidivou může klientovi výrazně napomoci v jeho chování a celkově odpovědnějšímu přístupu.

1.3 Mediace

„Mediací se rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.“⁵

Mediace je poněkud mladší disciplínou než probace a uplatňuje se nejen v právu trestním, ale také v právu rodinném či obchodním. O mediaci, která má vést k dohodě mezi stranami a k zadostiučinění poškozenému dříve, než se věc dostane k projednání u soudu, se hovoří již od roku 1995, kdy v Polsku začalo fungovat Sdružení pro zavedení mediace. Mediace probíhaly mimo soud a prováděly je osoby proškolené v mediačních technikách, které nejsou jinak spojeny s rozhodováním v rámci justice (především psychologové, pedagogové a sociologové). Jedná se tedy o postup velice specifický, kdy je spojován trestněprávní

⁵ § 2 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

přístup s přístupem veřejnoprávním. Do experimentálního programu byli tehdy zapojeni pouze nezletilí pachatelé. Důvodem byla lepší akceptace společnosti k používání alternativních trestních prostředků vůči nejmladším pachatelům trestných činů, kdy tito mohli být ponecháni v rodičovské péči a snadněji tak pochopit nesprávnosti svého činu, projevit lítost či získat odpuštění oběti a napravit svou vinu. Vycházelo se z toho, že teprve poté, co nová metoda směřující k nápravě a zadostiučinění vytvoří základy a bude akceptována veřejností, bude možno ji zavést v širším rozsahu.

V roce 2001 se mediace stala součástí české právní úpravy. Smyslem mediace v trestním řízení je konfrontovat pachatele s následky jeho trestné činnosti a motivovat ho k jejich nápravě, zohlednit poškozeného v jeho potřebách a právech, zmírnit následky trestného činu a předejít jeho opakování.⁶ Mediace je tedy možnost mimosoudního řešení konfliktu a v trestní justici má široké uplatnění. Je jedním z nástrojů pro řešení následků trestného činu mezi pachatelem a poškozeným. Mediaci vede odborník na řešení konfliktů – mediátor, který jednání řídí a zachovává vstřícný a vyvážený přístup k oběma stranám a napomáhá jim nalézt řešení, a to nejen v oblasti náhrady škody, ale podává i vysvětlení, proč k trestnému činu došlo. Poškozenému mediace nabízí možnost pochopení situace, okolností a zvyšuje pravděpodobnost rychlé náhrady škody. Obviněnému umožňuje vyjádření omluvy poškozenému, vysvětlení svého jednání a odčinění důsledků spáchaného trestného činu. Mediace je úzce spjata s trestním řízením a její výsledky jsou v něm také zohledněny. Zpráva probačního úředníka, pojednávající o životní i finanční situaci obžalovaného a jeho motivech, jež ho k činu vedly, tak může napomoci soudcům při stanovení výše trestu. Mediaci v trestních případech provádí podle zákona právě úředníci Probační a mediační služby, kteří zde mohou dostatečně uplatnit kromě profesionálních schopností komunikace a vyjednávání též detailních znalostí právních předpisů.

⁶ Časopis České vězeňství č. 5/2004, článek Alternativy mají budoucnost, str. 10,11

1.4 Obecně prospěšné práce

Jednou z činností PMS ČR je sjednávání podmínek, zajištění a dohled na výkon uloženého trestu obecně prospěšných prací (dále jen OPP). OPP jsou nejčastěji ukládaným alternativním trestem, který může soud za spáchané činy uložit. „Soud může uložit trest obecně prospěšných prací, odsuzuje-li pachatele za trestný přečin; jako samostatný trest může být trest OPP uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrů pachatele uložení jiného trestu není třeba.“⁷ Je tedy především ukládán u pachatelů prvotrestaných, a to za majetkovou trestnou činnost (krádeže), za jízdu bez řidičského oprávnění či za trestný čin zanedbání povinné výživy (neplacení výživného na děti). „Trest obecně prospěšných prací může soud uložit ve výměře od 50 do 300 hodin.“⁸ U mladistvého nesmí horní hranice sazby tohoto opatření převyšovat polovinu hranice stanovené v trestním zákoníku.⁹ Mladistvému tedy může soud uložit 50 až 150 hodin. Úředník PMS je v kontaktu jak s klientem, tak s organizací, kde je trest OPP vykonáván a informuje soud o průběhu a ukončení tohoto trestu.

Obecně prospěšné práce odsouzení musí vykonat osobně ve svém volném čase, nemají přitom nárok na odměnu. Tento druh trestu nabízí odsouzenému možnost odpracovat si svůj trest na svobodě a vlastní aktivitou tak odčinit své trestné jednání. Vykonaná práce přináší prospěch jak společnosti, tak odsouzenému. Nejsou zpřetrhány sociální vazby a pozitivní návyky odsouzeného, je mu umožněno zůstat s rodinou, přáteli a věnovat se svému zaměstnání. Po odpracování tohoto trestu dochází k zahlazení odsouzení (výmazu z rejstříku trestů). Na pachatele se hledí, jako by odsouzen nebyl. Práce je nutno vykonat do jednoho roku ode dne, kdy byl trest nařízen. Pokud ve stanovené lhůtě obviněný práce nevykoná, soud trest OPP přemění na trest odnětí svobody. OPP jsou obcemi vítány. Jedná se o bezplatnou pracovní sílu. Přínos této alternativy lze spatřovat také v souvislosti s vysokými náklady státu za pobyt ve vězení.

⁷ § 62 odst. 1 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákon

⁸ § 63 odst. 1 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákon

⁹ § 26 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

1.5 Dohled nad podmíněně propuštěnými

Další z činností, kterou PMS ČR zprostředkovává v rámci vykonávajícího řízení, je tzv. parole, tedy dohled nad podmíněně propuštěnými. Pojem „parole“ pochází z francouzštiny, kde znamená „slovo, výpověď“. Po propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody v příslušné věznici pak tímto rozumíme propuštění na „čestné slovo“, tedy slib odsouzeného, že se po propuštění bude chovat řádně. V rámci přípravy na podmíněčné propuštění má odsouzený ve věznici možnost požádat o spolupráci probačního úředníka. Ten pak vězně navštěvuje a připravuje podklady pro rozhodnutí soudu o žádosti o podmíněčné propuštění. Probační úředník spolupracuje s dalšími institucemi, které se specializují na poskytování programů či služeb lidem opouštějícím po výkonu trestu brány vězeňských zařízení. Na základě shromážděných informací vypracuje pracovník PMS „Stanovisko Probační a mediační služby k žádosti o podmíněné propuštění“, které obsahuje shrnutí zájmů a motivací odsouzeného k tomu, aby žil na svobodě v souladu se zákonem. Stanovisko také obsahuje shrnutí rizik v souvislosti s trestnou činností, které se odsouzený dopustil, předkládá možnosti další prevence a eliminaci rizikových situací (např. léčba závislosti, potřeba zvýšit pracovní dovednosti či řešení problému s bydlením po propuštění z výkonu trestu). V případě rozhodnutí o podmíněném propuštění s dohledem provádí pracovník PMS kontrolu dodržování povinností a omezení, které soud stanovil, a dále také pomáhá odsouzenému řešit možná úskalí při návratu do svobodného života.

1.6 Práce s mladistvými

Velmi specifickou oblastí činností PMS je práce s mladistvými a dětmi. Pracovníci PMS zajišťují podle zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže výkon mnoha výchovných a trestních opatření, zejména dohled a společensky prospěšné činnosti. PMS se věnuje nejen mladistvým pachatelům, ale nabízí spolupráci i jejich rodinám. Tato spolupráce spočívá především v mimosoudním řešení situace, předkládání nabídky dostupných programů určených pro mladistvé delikventy, včetně takových výchovných opatření, která je možné se souhlasem mladistvého uložit už v rámci řízení přípravného. Cílem této činnosti je především urovnání konfliktu a náhrada škody poškozenému. Pracovník PMS vede mladistvého pachatele k pochopení všech důsledků trestné činnosti, motivuje ho k nápravě a řešení všech škod vzniklých v souvislosti s nezákonným jednáním pachatele.

1.7 Spolupráce s poškozeným

Nedílnou součástí je spolupráce PMS s poškozeným. Poškozeným je ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda.¹⁰ Pracovník PMS pomáhá poškozeným nejen odbornou radou, jak se domoci náhrady škody, ale poskytuje také bezpečné a otevřené prostředí pro vyjádření potřeb a postojů poškozeného. Cílem je hmotná náhrada újmy a náprava vztahů.

1.8 Institut domácího vězení

Novela trestního zákona zavedla od 1.1.2010 do našeho právního systému institut domácího vězení. Hlavním důvodem je, aby pachatelé méně závažné trestné činnosti dostávali alternativní trest a ne pouze tresty podmíněčné. Je to trend, který zná celá civilizovaná Evropa. Nutná však bude velmi úzká spolupráce soudce s pracovníky PMS ČR. Aby mohl být takový trest uložen, musí nejdříve pracovník PMS při předběžném šetření zjistit, zda odsouzený má nějaké bydliště či zda není například drogově závislý. Dále by měl pracovník PMS navrhnout další přiměřená omezení či přiměřené povinnosti, které by soud mohl odsouzenému současně domácím vězením uložit. Jednalo by se například o podrobení se výcviku pro získání vhodné pracovní profese; podrobení se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy; podrobit se léčení závislosti na návykových látkách; zdržet se hazardních her; zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob; veřejná omluva poškozenému apod.

Jakým způsobem by tedy mělo domácí vězení fungovat? Vězeň by měl mít na ruce speciální elektronický náramek. Tento kontrolní systém bude založen na navigaci GPS a bude hlídat vězňův pohyb. Odsouzený tak bude mít omezenou svobodu a bude se moci zdržovat pouze na určitých místech, například pouze doma či v zaměstnání. Jakmile se odsouzený vychýlí z povolené trasy, vyšle elektronický náramek signál do centra soukromé ostraha. Ostraha pak zkontaktuje úředníka PMS, který se ve spolupráci s policií postará o dopadení

¹⁰ § 43 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

odsouzeného a neprodleně ho předá soudu. Soud může rozhodnout o uložení pokuty nebo o nastoupení trestu odnětí svobody do věznice.

Institut domácího vězení především uleví věznicím po celé České republice, kdy většina z nich je dnes přeplněných. V Česku je v současné době více než 16 tisíc vězňů a vězeňkyň. Pětina až čtvrtina z nich si trest odpykává poprvé. Nejčastěji je to za menší krádeže, podvody, dopravní nehody. Právě pro tyto lidi by podle vyjádření ministerstva spravedlnosti připadalo v úvahu domácí vězení. Náklady státu na jednoho vězně činí v průměru 800 korun denně, což představuje roční výdaj 300 tisíc korun.¹¹ Ministerstvo spravedlnosti by tak mohlo na každém vězni výrazně ušetřit. Zřízení tohoto institutu bude jistě přínosem i pro odsouzené samotné, jelikož jejich rodinné vazby nebudou zpřetrhány, odsouzení budou moci pracovat a daleko lépe splácet své případné dluhy. Pro zavedení tohoto institutu do české právní úpravy bylo nezbytným předpokladem nejen materiální, ale i personální posílení, zejména pracovníky Probační a mediační služby ČR.

¹¹ 25.3.2008 3:12 Zprávy idnes

2 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA

Sociálně pedagogická činnost je svou podstatou proměnlivá. Neustále se objevují nové překážky a musí být hledána nová řešení. Součástí profesního postoje sociálního pedagoga je akceptování obvyklosti změn a jejich chápání jako výzvy. To vyžaduje značnou flexibilitu osobnosti. Pro účely této práce je proto třeba popsat profesi sociálního pedagoga a kompetence spojené s výkonem této profese.

2.1 Charakteristika sociální pedagogiky

V České republice se výkonem profese a kompetencemi sociálního pedagoga zabýval B. Kraus. Podle něj jsou základem sociální pedagogiky sociálně patologické jevy a definuje ji takto: „Sociální pedagogika se zaměřuje nejen na problémy patologického charakteru marginálních skupin, části populace ohrožených ve svém rozvoji a potencionálně deviantně jednajících, ale především na celou populaci ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti.“¹² Poměrně rozsáhlejší je definice sociální pedagogiky dle Pedagogického slovníku (Průcha, Walterová, Mareš, 2003). „Sociální pedagogika je pedagogická disciplína, zabývající se širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Mezi tyto problémy patří zejména poruchy rodiny a rodičovství; náhradní rodinná výchova; týrané, zneužívané a zanedbávané děti; delikvence a agrese mládeže; drogová závislost mládeže; dětská prostituce a pornografie; dodržování práv dítěte; resocializace a reedukace trestaných osob a další. Sociální pedagogika má tedy neobyčejně významnou úlohu v současné společnosti, v důsledku narůstající sociální patologie, kriminality mládeže aj.“¹³

Sociální pedagogika prodělává neustálý rozvoj pod vlivem společenských změn. Se zvyšujícím se počtem sociálních patologií je nutno kompetence odborníků rozvíjet.

¹² Kraus, B.: Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky . Brno: Paido, 2001, s. 12

¹³ Průcha, J.: Přehled Pedagogiky, Úvod do studia oboru, Praha : Portál, 2006. s. 88

Problémy, které by měla sociální pedagogika řešit a kde by měla nacházet uplatnění, lze spatřovat v následujících rovinách:

- a) vlastní výchovná činnost (spojená především s ovlivňováním volného času),
- b) sociálně výchovná práce v nejrůznějších výchovných zařízeních včetně škol,
- c) činnost reedukační, resocializační (včetně penitenciární a postpenitenciární péče),
- d) činnosti poradenské a despitážní,
- e) management a organizování volnočasových aktivit (tábory, kurzy apod.),
- f) vědeckovýzkumná činnost (v rámci rezortních institucí, vysokých škol, občanských sdružení apod.)¹⁴

2.2 Profese sociálního pedagoga

Sociální pedagog je vybaven rozsáhlým okruhem kompetencí, což mu dává možnost širokého uplatnění. Studium oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně získá student znalosti z následujících předmětů: Právo a sociální politika (základní pojmy a prameny českého práva se zaměřením na oblast sociální), Vybrané zákonné úpravy (problematika týkající se ochrany společnosti, jejího vnitřního pořádku a bezpečnosti z činnosti speciálních služeb a statutárních činností policie), Základy sociologie (vznik a podstata sociologie, sociologický výzkum, základní pojmy, kultura, socializace, skupiny, organizace, instituce, rodina, náboženství, sociální problémy nezaměstnanosti a bezdomovectví), Základy psychiatrie (přehled o vývoji psychiatrického myšlení, základní pojmy z obecné i speciální psychiatrie), Základy toxikologie a farmakologie (teoretické poznatky a některé praktické dovednosti z problematiky medicínských oborů toxikologie a farmakologie), Základy psychologie (teoretické poznatky zahrnující vymezení odborných pojmů z psychologie, historie psychologie a metodologie psychologie), Sociální komunikace (komunikační kanály – verbální, neverbální a paraverbální komunikace, empatie a aktivní naslouchání, komunikační styly, komunikační šumy a jejich prevence, komunikační kope-

¹⁴ KRAUS, B., Základy sociální pedagogiky. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3 s. 51,52

tence a jejich rozvíjení, specifické komunikační teorie, asertivita v komunikaci, skupinová komunikace, mezikulturní komunikace, konflikt a komunikace, mediace jako komunikační situace, terapeutická a pomáhající komunikace, komunikační dovednosti a jejich rozvíjení), Sociální patologie (teoretické poznatky a zkušenosti z problematiky společenskovední disciplíny sociální patologie, pojmy jako sociální deviace, agrese, brutalita, delikvence, osobnostní faktory ve vztahu k trestné činnosti, sociálně patologické jevy související s rodinnou, rizikové faktory podílející se na týrání a zanedbávání dítěte v rodině, domácí násilí, závislosti, formy asociálního chování a jednání, příčiny kriminality dětí a mládeže), Patologické závislosti (teoretické základy problematiky drogových závislostí z hlediska dopadu na zdraví jednotlivce i celé společnosti), Základy pedagogiky (pochopení základních pedagogických pojmů a kategorií, struktura, vztah k ostatním vědám, možnosti výchovy, podmínky výchovy, její specifika), Základy speciální pedagogiky (teoretické poznatky z oboru sociální pedagogiky, a to v rozsahu umožňující pochopit metodologii předmětu s bližším zaměřením na edukace jedinců s tělesným, zrakovým a mentálním postižením), Vývojová psychologie (psychologické charakteristiky člověka v jednotlivých věkových obdobích), Multikulturní výchova a postavení menšin (pochopení důležitosti tolerance a odlišností různých kultur a etnik), Základy didaktiky (aktuální poznatky didaktiky všeobecně vzdělávacích předmětů, formy výuky, styly učení žáků, metody výuky, výukový cíl, didaktické zásady), Teorie výchovy (základní pojmy, výchova, kontexty výchovy, výchovné cíle, hodnoty ve výchově, sebevýchova, autorita ve výchově, výchova v rodině), Pedagogická psychologie (teorie učení, psychologie vyučování, žák a jeho temperament), Typologie výchovných potíží a jejich řešení (etopedie – problematika osob s poruchou chování, s poruchou emocí, poruchou sociálních vztahů a hodnotových orientací ve výchově a vzdělávání, poradenství, terapiích, sociální rehabilitaci a resocializaci), Sociální psychologie (vznik a vývoj sociální psychologie, socializace jednotlivce a jeho sociální učení, člověk a sociální skupina, příčiny vzniku sociálních skupin, sociální postoje jednotlivce, společenská role, pozice, status, sociální interakce), Sociální patologie (příčiny delikventního a kriminálního chování, základní pojmy, teorie, přístupy, agrese, agresivita, význam sociálního učení a sociálního vlivu), Sociální pedagogika (pedagogika jako teorie a praxe výchovného působení v různých prostředích, problematika moderního pojetí výchovy, vliv sociálního prostředí na výchovu, proces socializace, metody a prostředky výchovy, sebevýchova a převýchova), Základy penologie a penitenciální pedagogiky (výkon všech trestů a jejich účinky), Neziskové organizace (typy, charakteristické znaky), Metodologie (základy vě-

deckého výzkumu, typy výzkumů, metody ve výzkumu, zveřejnění výsledků výzkumu), Mediace a probace (základní pojmy, zákonná úprava, komunikace, vztahy v mediaci, konflikty), Sociologie a psychologie rodiny (historie, základní struktura, funkce, vlivy rodiny na jednotlivce, interakce), Aplikace metod sociální práce (metody sociální práce zaměřené na získávání informací, metody sociální práce zaměřené na objekt), Sociální práce a pomáhající profese (základní pojmy v oblasti sociální práce a sociální politiky, sociální služby, etický kodex, případová práce, sociální práce s komunitou, skupinou, rodinou, seniory, v probaci a mediaci, se zdravotně znevýhodněnými aj.), Personální management (řízení v systému organizace, manažerská koncepce personálního řízení a její jednotlivé procesy, informace o systému ve vztahu k řízení personálního a sociálního rozvoje), Patopsychologie (základní znalosti z oblasti patologie lidské psychiky, příčiny, projevy a důsledky odchylek od normy), Pedagogicko-psychologická diagnostika (historie, psychometrický a klinický přístup v diagnostice, klasifikace psychodiagnostických metod, užití metod u různých skupin, nové trendy), Pedagogika volného času (volný čas v historickém kontextu, výchova ve volném čase, zařízení pro volný čas), Metodika řešení problémů v mezních situacích (krize, příčiny, typologie, vliv na člověka, řešení krize a odborná pomoc, principy krizové intervence, pracoviště krizové pomoci, jednání člověka v konfliktu, typologie konfliktů, role osobnosti v konfliktu), Sociálně psychologický výcvik (sebereflexe, sebepoznání, sociální percepce, sociální interakce ve skupině, rozvoj tvořivosti, řešení konfliktů).

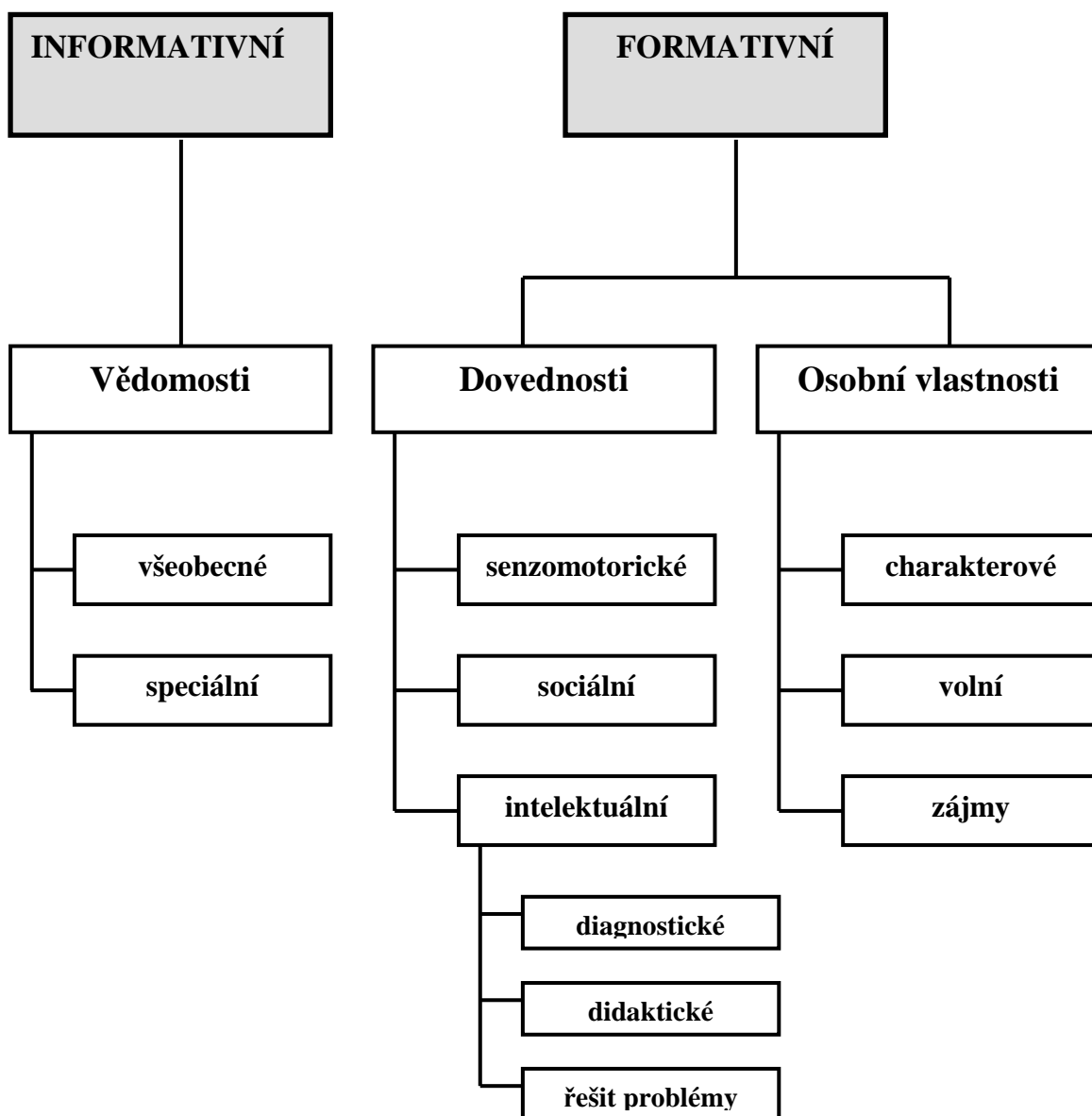
2.2.1 Kompetence sociálního pedagoga

Pojem kompetence se často zaměňuje s dovedností, ale ve skutečnosti neznamena totéž. „Kompetence označuje schopnost uplatňovat nabyté vědomosti, znalosti postupů a dovednosti ve stálých či opakujících se, ale také v měnících se podmínkách. Podstatné jsou přitom dvě věci: uplatnění toho, co člověk ví a co umí, v konkrétní úkolové či problémové situaci a využívání této schopnosti v různých situacích.“¹⁵ Kompetence sociálního pedagoga, stejně jako pojem sociální pedagogika, nemají přesné vymezení. Existuje celá řada členění profesních kompetencí sociálního pedagoga.

¹⁵ <<http://www.mladezvakci.cz/slovnicek-pojmu/24.11.08.08:49/>>

Jak ukazuje model B. Krause (obrázek 1), vědomosti sociálního pedagoga lze rozdělit na všeobecné (obecná pedagogika, psychologie, sociologie, filozofie, sociální politika, právo a sociální práce) a speciální (sociální pedagogika, pedagogika volného času, teorie komunikace, metody sociálně výchovné práce). Do kategorie dovedností řadí B. Kraus výbavu v oblasti sociální komunikace, diagnostiky, vedení dokumentace, využívání metod sociálně pedagogické prevence i terapie, ale také dovednosti asertivního řešení problémů, tvorby projektů a v neposlední řadě také dovednosti v určitých zájmových oblastech. Kromě vědomostí a dovedností musí sociální pedagog disponovat určitými vlastnostmi osobnosti. Hrají zde roli rovněž psychické a fyzické předpoklady.

Obrázek 1 Model kompetencí sociálního pedagoga dle B. Krause (2001), s. 36

Obecně lze tedy pojem kompetence sociálního pedagoga vymezit jako soubor určitých znalostí, dovedností a dispozic, kterými má být pro efektivní výkon svého povolání absolvent studia sociální pedagogiky vybaven.

2.2.2 Možnost uplatnění profese sociálního pedagoga

Profese sociálního pedagoga má širokou škálu uplatnění. Nejsou záměrně přesně specifikovaná, každá škola si profil a uplatnění absolventa tvoří sama.

Profil a uplatnění absolventa University Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií, studijního programu Specializace v pedagogice, obor Sociální pedagogika byl při zahájení mého studia definován následovně: Absolventi naleznou uplatnění v resortu Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, Ministerstva sociálních věcí a Ministerstva zdravotnictví. Resort školství, mládeže a tělovýchovy představují školní kluby a domovy mládeže, střediska volného času, zařízení ochranné výchovy, instituce výchovného poradenství, pedagogicko-psychologické poradny, střediska preventivní výchovné péče apod. Ve zdravotnictví se absolventi uplatní jako pracovníci centra léčebné rehabilitace, psychiatrické léčebny nebo kontaktních protidrogových center. Oblastí činností absolventa mohou být i vzdělávací aktivity (např. semináře pro rodiče, učitele apod.), poradenství, sociální opora v krizových situacích, pedagogicko-psychologická diagnostika dětí, mládeže a dospělých, prevence vzniku sociálně patologických jevů, sociálně pedagogická intervence nebo výzkumná činnost. Resort sociálních věcí nabízí uplatnění sociálních kurátorů a asistentů v poradnách pro rodinu a mezilidské vztahy, ústavech sociální péče a další.¹⁶

Podle B. Krause jsou v následujícím přehledu vyjmenovány instituce, které s budoucími sociálními pedagogy počítají.

a) resort školství, mládeže a tělovýchovy: školní kluby, družiny, domovy mládeže, dětské domovy, domy dětí a mládeže, střediska volného času, instituce ochranné výchovy, instituce výchovného poradenství, systém preventivně výchovné péče (krizová centra, střediska pro mládež)

¹⁶ Interní informace z výzkumu GAČR č. 406/09/1220 Determinace a rozvoj kompetencí sociálního pedagoga v profesionální přípravě - Š. Chudý.

- b) resort spravedlnosti: oblast penitenciární a postpenitenciární péče (vychovatelé v nápravných zařízeních, věznicích, probační pracovník)
- c) resort zdravotnictví: psychiatrické léčebny, rehabilitační instituce, kontaktní centra (např. protidrogová)
- d) resort sociálních věcí: sociální asistenti, sociální kurátoři pro mládež, instituce sociálně výchovné péče o seniory, ústavní sociální péče
- e) resort vnitra: utečenecké tábory, nápravná zařízení¹⁷

Sociální pedagogika je jednou z pedagogických disciplín, které se v současné době velmi progresivně rozvíjejí. Budoucí sociální pedagogové se v průběhu své profesní přípravy věnují celé řadě směrů. Jsou připraveni na vstup do praxe pro rozmanitá zařízení a organizace, specializované například na pedagogiku volného času, multikulturní výchovu, andragogiku či gerontologii. Získané vědomosti z oboru práva, sociální politiky, sociální komunikace, psychologie, sociologie a pedagogiky pak využívají podle charakteru vykonávané práce.

¹⁷ Kraus, B.: Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky . Brno: Paido, 2001, s. 39, 40

3 ZÁKLADNÍ INFORMACE O VÝZKUMU

První část praktické části je zaměřena na zjištění personálního obsazení střediska PMS ČR ve Zlíně a zkoumání efektivity ve vztahu k počtu řešených případů. Druhá část je věnována rozboru možnosti aplikace práce sociálního pedagoga jako potencionálního zaměstnance PMS ČR.

K ověření využití získaných vědomostí sociálního pedagoga při činnostech PMS jsem použila výzkum kvantitativní, a to především formou pozorování práce zaměstnanců PMS na středisku ve Zlíně v rámci absolvované odborné stáže (leden až březen 2010).

Kvalitativním výzkumem se rozumí výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur. Kvalitativní metody se používají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho moc nevíme, k vytváření nových neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme a k získávání detailních informací o zkoumaných jevech. Kvalitativní výzkum pomáhá rozumět pozorované realitě, je zaměřen na proces určité činnosti. Výzkumný vzorek je malý, výsledky se vždy vztahují k určitým lidem, jevům, danému prostředí a chování.¹⁸

Cílem kvalitativního výzkumu je výzkum přirozeného chování lidí v jejich přirozeném životním kontextu.

3.1 Výzkumný problém

Popis náplně činnosti pracovníků PMS, analýza personálního obsazení pracoviště střediska ve Zlíně. Možnosti uplatnění absolventa sociální pedagogiky jako zaměstnance PMS, zkoumání předpokladů pro zmíněné pracovní zařazení a využití znalostí získaných během studia.

¹⁸ Přednáška Metodologie, 11.4.2009.

3.2 Metoda výzkumu

Během výzkumu jsem prováděla obsahovou analýzu úředních dokumentů a pozorování činností pracovníků střediska. Jako podklad pro první část výzkumu jsem využila data získaná ze statistiky a výročních zpráv střediska.

Díky úzké spolupráci s pracovníky střediska PMS ve Zlíně mi bylo umožněno účastnit se konzultací s klienty, nahlížet do spisů těchto klientů a využít poznatky ze spisového materiálu.

3.3 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je podrobné zmapování činnosti pracovníků PMS a možnosti uplatnění sociálního pedagoga jako zaměstnance PMS a vytvoření podkladů k tvorbě profesiogramu dané profese.

4 REALIZACE VÝZKUMU

Středisko Probační a mediační služby ČR ve Zlíně sídlí v budově Okresního soudu ve Zlíně na adrese Dlouhé Díly 351, Zlín – Louky. V této budově také sídlí Okresní státní zastupitelství ve Zlíně, Krajský soud v Brně – pobočka Zlín a Krajské státní zastupitelství v Brně – pobočka Zlín.

V rámci praxe jsem měla možnost úzce spolupracovat s pracovníky PMS ve Zlíně a získat tak nejen teoretické znalosti, ale také přehled o konkrétních praktických úkonech při práci s klienty. Díky vstřícnému a ochotnému přístupu zlínských probačních úředníků jsem dostala k dispozici kompletní spisový materiál týkající se aktuálních klientů PMS, bylo mi rovněž umožněno účastnit se dohodnutých schůzek s obviněnými i poškozenými. Probační úředník mě také přibral na semináře a besedy se studenty, aktivně se mnou též konzultoval vybrané případy a detailně zodpovídal položené dotazy.

4.1 Personální obsazení střediska ve Zlíně

Vzhledem k tomu, že jedním ze základních faktorů ovlivňujících výkon práce je adekvátní pracovní vytížení, je první část výzkumu zaměřena právě na personální obsazení střediska PMS ve Zlíně.

V roce 2001 začínalo středisko se dvěma pracovníky. S rostoucím počtem případů byl v roce 2006 personální stav o jednoho úředníka navýšen, od ledna 2010 na středisku pracují čtyři zaměstnanci, a to s ohledem na zavedení nového institutu domácího vězení. Vedoucí střediska Mgr. Vladimír Lhotka se specializuje na přípravné řízení, PhDr. Zdeňka Kosařová se specializuje na výkon trestu obecně prospěšných prací, Mgr. Radomír Váňa a Mgr. Tomáš Kramný na práci s mladistvými. Práci s odsouzenými, kterým byl uložen trest odnětí svobody s podmíněným odkladem na zkušební dobu za současného vyslovení dohledu, a odsouzenými při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody za současného vyslovení dohledu si úředníci rozdělují stejnoměrně.

V roce 2001 řešilo středisko PMS ČR ve Zlíně celkem 203 případů, v roce 2002 jich bylo 310, v roce 2003 - 286, v roce 2004 - 350, v roce 2005 - 273, v roce 2006 - 327, v roce 2007 - 367, v roce 2008 - 329 a v roce 2009 - 197.

Tabulka 1: Počet pracovníků a případů ve srovnání situace roku 2001- 2009 ve středisku
Probační a mediační služby ČR ve Zlíně

	rok 2001	rok 2002	rok 2003	rok 2004	rok 2005	rok 2006	rok 2007	rok 2008	rok 2009
počet pracovníků na středisku	2	2	2	2	2	3	3	3	3
počet nově evidovaných případů	203	310	286	350	273	327	367	329	197
průměrný počet případů na pracovníka	101,5	155	143	175	136,5	109	122	110	66

Zdroj: Výroční zpráva a statistika střediska PMS ČR ve Zlíně

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, k jakému zatížení jednotlivých pracovníků v průběhu let docházelo. Nejvyšší zatížení na jednotlivce bylo v roce 2004, kdy průměr pracovníka střediska byl 175 klientů. V roce 2009 klesl průměr počtu případů na jednoho pracovníka na číslo 66, což je dle samotných pracovníků považováno za ideální stav zatížení, kdy je k tomu nutno připočítat neskončené případy z předchozích let. Personální obsazení střediska ve Zlíně je tedy zvládnuto dobře. Aktuální počet úředníků pro zkoumanou oblast zlínského obvodu umožňuje efektivní práci s klienty a dostatečně reflektuje s nárůstem trestní agendy. Práce probačního úředníka s klientem tak může být intenzivnější s možností podrobněji se věnovat problematice jednotlivých případů.

4.2 Činnost střediska PMS ČR ve Zlíně v přípravném řízení

Na základě zjištěných skutečností o činnostech střediska v rámci trestního řízení, bych chtěla dále prokázat smysl a význam tohoto právního institutu pro společnost.

Činnost PMS ve stádiu před rozhodnutím soudu probíhá v rámci trestního řízení, nicméně se neodvíjí od konkrétního rozhodnutí soudu nebo státního zástupce. V tomto stádiu řízení spočívá funkce PMS především v objasňování příčin trestného činu, v urovnání sporu mezi poškozeným a obviněným a ve vytváření předpokladů k tomu, aby případ mohl být projednán v některém ze zvláštních druhů řízení, případně mohl být uložen trest nespojený s odnětí svobody. Před rozhodnutím soudu nebo státního zástupce usiluje PMS zejména o hledání způsobu, jak se obviněný či poškozený zapojí do procesu řešení trestního případu a

jak se prostřednictvím činnosti PMS podílí na přípravě podkladů pro rozhodnutí soudu či státního zástupce. U obviněného se především jedná o hledání možností k řešení následků trestné činnosti, a také o pochopení okolností, které ho ke konfliktu se zákonem přivedly.¹⁹

Největší část přípravného řízení střediska PMS ve Zlíně tvoří práce na činnostech směřujících k urovnání konfliktního stavu pachatelů trestných činů, řešených klasickou činností bez mediace, kdy se obviněný a poškozený z různých důvodů společně nesetkají, ale k řešení následků trestné činnosti dochází zprostředkovaně v rámci opakovaných individuálních schůzek s úředníkem PMS (mediátorem). V menší míře pak mediační činnosti, tzn. bezprostřední řešení trestní věci při osobním setkání pachatele a poškozeného.

Z výročních zpráv střediska PMS ve Zlíně jsem zjistila, že v roce 2001 řešili úředníci PMS celkem 44 trestních věcí v přípravném řízení a řízení před soudem, v roce 2002 - 109, v roce 2003 - 110, v roce 2004 - 133, v roce 2005 - 118, v roce 2006 - 148, v roce 2007 - 170, v roce 2008 - 101 a v roce 2009 jich bylo 62.

Z pohledu srovnání evidovaných případů v rámci přípravného řízení a řízení před soudem a v rámci řízení vykonávacího je potěšitelný. Od roku 2001 do roku 2007 došlo k nárůstu případů v přípravném řízení o 24,6 %. Díky činnosti úředníků PMS tak nemusí v mnoha případech dojít k projednání případů před soudem a trestní stíhání končí již v přípravném řízení.

Pokud v přípravném řízení k zastavení trestního stíhání nedojde a věc je projednávána před soudem, jsou skutečnosti zjištěné úředníkem PMS v rámci přípravného řízení značným přínosem. Aby trest uložený pachateli byl přiměřený a efektivní, je nutno se zamyslet nejen nad povahou spáchaného trestného činu, ale také nad osobností pachatele a okolnostmi spáchání trestného činu. Popsaný vývoj je pozitivní v tom, že jednak se odlehčuje práce soudům, a kromě toho se snižují náklady státu, které by jinak v souvislosti s výkonem trestu po pravomocném odsouzení pachatele vznikly.

¹⁹ Doubravová, D., Ouředníčková, L., Štern, P., Urban, M. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, ISBN 80-902998-0-6, D3 s.1,2

V roce 2008 i 2009 došlo ke snížení počtu případů v přípravném řízení na 30,7 % a 31,5 %, což je o 15,6 % a o 14,8 % méně než v roce 2007 (viz. tabulka 2). Snížení tohoto počtu případů přípravného řízení bylo zapříčiněno důslednějším výběrem vhodných případů a také zkvalitněním práce s klienty. Přes tyto kladné aspekty bude dle pracovníků PMS ve Zlíně i nadále prohlubována spolupráce s orgány činnými v trestním řízení, aby se počet případů v přípravném řízení opět zvýšil.

Tabulka 2: Podíl případů evidovaných v přípravném a vykonávacím řízení na celkovém počtu evidovaných případů

Rok	celkem evidováno případů	přípravné řízení a řízení před soudem	podíl v %	vykonávací řízení	podíl v %
2001	203	44	21,7	159	78,3
2002	310	109	35,2	201	64,8
2003	286	110	38,5	176	61,5
2004	350	133	38,0	217	62,0
2005	273	118	43,2	155	56,8
2006	327	148	45,3	179	54,7
2007	367	170	46,3	197	53,7
2008	329	101	30,7	228	69,3
2009	197	62	31,5	135	68,5

Zdroj: Výroční zpráva a statistika střediska PMS ČR ve Zlíně

4.3 Činnost střediska PMS ČR ve Zlíně ve vykonávacím řízení

Ve stádiu po rozhodnutí soudu nebo státního zástupce jsou veškeré činnosti úředníků PMS vykonávány s cílem zajistit úspěšnou a efektivní realizaci tohoto rozhodnutí. Rozhodující místo zaujímá probace, která spočívá v bezprostředním zajištění výkonu rozhodnutí. Zahrnuje v sobě prvky dohledu nebo dalších omezení, povinností a závazků obviněného, u kterých je působení služby účelné. Úředník PMS poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinnými příslušníky s cílem, aby obviněný vedl v budoucnu řádný život.

Ve vykonávacím řízení koncepce PMS systémově navazuje na činnost v přípravném řízení. Středisko PMS ČR ve Zlíně působí především v rámci výkonů trestů nespojených s odnětím svobody. Jsou to zejména činnosti spojené s probací, která spojuje donucovací složku trestněprávních opatření se složkou podpůrnou a preventivní.

Z výročních zpráv vyplývá, že v roce 2001 řešilo středisko PMS ČR ve Zlíně celkem 159 případů ve výkonacím řízení, v roce 2002 – 201, v roce 2003 – 176, v roce 2004 – 217, v roce 2005 – 155, v roce 2006 – 179, v roce 2007 – 197, v roce 2008 – 228 a v roce 2009 jich bylo 135 (viz. tabulka 2). V roce 2008 se agenda výkonacím řízení oproti roku 2007 zvýšila o 15,6 %, což představuje v celkovém počtu 31 případů výkonacím řízení více. Vzhledem ke skutečnosti, že počet případů trestu OPP je od roku 2005 poměrně stabilizován (viz. tabulka 3), jde o zvýšení počtu případů na vrub podmíněného odsouzení s dohledem a podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem. Z mého pohledu je tedy navýšení počtu případů ve výkonacím řízení střediskem neovlivnitelné.

4.3.1 Obecně prospěšné práce

Nejvytíženější oblastí činnosti střediska Zlín ve výkonacím řízení je oblast výkonu trestu obecně prospěšných prací (dále jen OPP). Ze zkoumaných dokumentů jsem zjistila, že v roce 2001 tvořila tato agenda z celkového počtu věcí ve výkonacím řízení 109 případů, v roce 2002 – 109, v roce 2003 – 107, v roce 2004 – 133, v roce 2005 – 146, v roce 2006 – 146, v roce 2007 – 164, v roce 2008 – 161 a v roce 2009 jich bylo 89.

Tabulka 3: Dílčí počet případů OPP v rámci výkonacím řízení

Rok	Počet případů evidovaných ve výkonacím řízení	Trest OPP	
		počet	% podíl
2001	159	109	68,5
2002	201	105	52,2
2003	176	107	60,8
2004	217	133	61,3
2005	155	139	89,7
2006	179	146	81,6
2007	197	164	83,2
2008	228	161	70,6
2009	135	89	65,9

Zdroj: Výroční zprávy a statistiky střediska PMS ČR ve Zlíně

Z tabulky shora je tedy zřejmé, že oblast trestu OPP tak v roce 2005 představovala 89,7 % z počtu klientů ve výkonacím řízení. Přes vzrůstající počet případů ve výkonacím řízení se počet případů trestu OPP mírně snížil a v roce 2009 tvořil 65,9 %. Pracovníky střediska ve Zlíně mi bylo sděleno, že problémy přetrvávají z důvodu ukládání trestu obecně prospěšných prací těm klientům, kteří jej opakovaně a zaviněně nevykonali. Hlavní příčinou je skutečnost, že soudy stále v nedostatečné míře využívají možnost předjednání a zjiš-

tění stanoviska obviněného k případnému uložení trestu tohoto typu na střediscích PMS ještě před jeho uložení. V roce 2007 středisko PMS ČR ve Zlíně předjednávalo trest OPP pouze ve dvou případech a v roce 2008 takto projednalo trest OPP pouze v jednom případě.

4.3.2 Zajištění výkonu dohledu

Další oblastí činnosti střediska Zlín v této fázi trestního řízení je oblast zajištění výkonu dohledu a kontroly uložených přiměřených povinností a omezení. V roce 2008 bylo evidováno 67 nových případů klientů s dohledem jak u dospělých, tak i mladistvých a nezletilých. V tomto aspektu došlo k výraznému zatížení střediska, protože mimo specializace (viz. 3.1) je tato agenda rovnoměrně rozdělena mezi všechny pracovníky střediska.

4.3.3 Práce PMS ČR ve Zlíně s mladistvými

Zcela zásadní význam své práce spatřují pracovníci PMS ČR ve Zlíně v oblasti aplikace zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, a to zejména v oblasti prevence kriminality mládeže. Z těchto důvodů probační úředníci úzce spolupracují se specialistou Okresního státního zastupitelství ve Zlíně pro oblast kriminality mládeže Mgr. Martinem Prokešem. Každý případ je tak posuzován v individuální rovině a řešení je přizpůsobeno osobnosti mladistvého pachatele i jeho možnostem. Při práci s mladistvými musí mít specializovaný pracovník PMS na zřeteli, že jeho profesionální práce je ve srovnání s činností poskytovanou dospělým klientům, širší jelikož musí svou pozornost zaměřit i na spolupráci s rodinou a jeho nejbližším okolím.

Způsob uplatnění získaných vědomostí sociálního pedagoga je uveden na konkrétním případě konzultace pracovníka PMS s mladistvou klientkou, které jsem se měla možnost zúčastnit. Z důvodu ochrany osobních údajů klientky jsou v popisu případu použity pouze iniciály dotyčné.

4.4 Kazuistika

Mladistvé RK bylo Okresním soudem ve Zlíně uloženo opatření podle § 90 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, spočívající v dohledu probačního úředníka. Důvodem bylo, že nezletilá ve Zlíně u zastávky městské hromadné dopravy odcizila v nestřeženém okamžiku z kapsy bundy spolužačky mobilní telefon, který následně se svými kamarády prodala a způsobila tak škodu

4.590,- Kč. Nezletilá se uvedeným jednáním dopustila činu pro společnost nebezpečného, který však v tomto konkrétním případě není pro nedostatek věku nezletilé trestným činem, přestože jinak její jednání naplňuje všechny zákonné znaky skutkové podstaty trestného činu krádeže.

Osobní anamnéza:

Mladistvá RK, nar. 1993, nejvyšší dosažené vzdělání základní, ze studia na střední škole vyloučena z důvodu neomluvené absence. V současné době bydlí s matkou, prarodiči a strýcem v bytě 3+1. Rodina je od roku 1995 v evidenci OSPOD, kdy matka podala návrh na rozvod.

Rodinná anamnéza:

Nezletilá RK pochází z rozvedeného manželství, má staršího bratra. Rodiče byli v červnu 1995 rozvedeni, děti byly svěřeny do péče matky, s otcem se nestýkají. Otec se nachází ve výkonu trestu pro majetkovou trestnou činnost, matka byla podmíněně odsouzena za ohrožování výchovy mládeže, neboť nezabezpečila řádnou školní docházku nezletilé.

Popis stavu:

V roce 2008 se nezletilá dopustila protiprávního jednání, když ukradla spolužačce mobilní telefon. Kurátorem pro mládež bylo navrženo, aby nezletilé byl stanoven dohled probačnického úředníka, neboť se domnívá, že samotné projednání věci před soudem nebude dostatečným k nápravě nezletilé a že je zapotřebí pravidelného sledování chování nezletilé v rodině, jakož i způsob výchovného působení rodiče na něj. Na základní škole byla RK prospěchově hodnocena spíše průměrně. Menší výchovné problémy ve škole se začaly projevovat v lednu 2006, a to v souvislosti s kamarádstvím s nezletilou IS. Nezletilá RK je velmi svérázná, manipulující matkou, individualistická. Společně s kamarádkou IS se opakovaně dopustily napadení spolužaček, objevilo se záškoláctví. Na doporučení OSPOD nezletilá RK nejprve docházela na ambulantní terapii do Střediska výchovné péče Domek, následně tam v březnu 2006 nastoupila preventivně výchovný pobyt. Tento však po dvou měsících ukončila, a to z důvodu nerespektování autorit. Při nástupu do Střediska výchovné péče Domek se RK jevila spíše jako individualistická, bez naučeného sebeovládání, byla zjištěna vysoká fyzická agresivita. Není známo, že by požívala nějaké psychotropní látky, alkoholické nápoje, nekouří. Školou je hodnocena negativně. Nezletilá vyhledává problémové kamarády a nechává se jimi ovládat. Matka má tendenci chování dcery neustále

omlouvát. Matka není pro nezletilou autoritou, kterou by respektovala. Pro matku je obtížné nezletilou zvládat tak, aby plnila její příkazy a dostatečně ji respektovala.

Opatření:

Nezletilé bylo uloženo opatření spočívající v dohledu probačního úředníka, neboť takto bude slabší výchovný styl matky posílen o institucionalizovanou formu výchovného působení a nezletilé bude poskytnuto mj. odborné vedení a pomoc směřující k tomu, aby nezletilá do budoucna vedla řádný život, zdržela se páchaní protiprávních činů, důsledněji zvažovala výběr svých kamarádů a našla si společenské uplatnění odpovídající jejím schopnostem a rozumovému vývoji.

4.5 Pozorování

Pracovnicem PMS byla nezletilá i se svou matkou pozvána na středisko ve Zlíně. Účelem konzultace bylo poskytnout nezletilé i rodině potřebné informace, které se týkají výkonu tohoto opatření, objasnění úlohy PMS v rámci zajištění výkonu dohledu a seznámení se všemi podmínkami a pravidly, za kterých bude dohled probíhat.

Na první schůzce byli nezletilá se svým zákonným zástupcem poučeni pracovníkem PMS o výkonu opatření (viz. příloha č.I) a byly domluveny pravidelné osobní konzultace 1x za měsíc. Tyto se týkaly nejen vztahů v rodině, ale i školní docházky a otázky trávení volného času.

Ze zprávy o průběhu dohledu z 11.11.2009 jsem zjistila, že nezletilá žije v bytě se svou matkou a prarodiči. K dispozici má společně s matkou jeden pokoj, který jim slouží především jako ložnice. Dostatek prostoru pro přípravu do školy má, ale soukromí zcela chybí. Klientka tráví hodně volného času s kamarády mimo rodinné prostředí, právě z důvodu nedostatečného soukromí doma. Ve sledovaném období ukončila základní školní docházku absolvováním deváté třídy a nastoupila do 1. ročníku Střední odborné školy Otrokovice do učebního oboru kuchař – číšník. Studium se skládá z jednoho týdne teoretické výuky ve škole a jednoho týdne povinné praxe. Dle slov klientky má s absolvováním praxe problémy, neboť práce v kuchyni ji nebaví. Více by ji bavila práce číšnická. Spolupráce s klientkou byla ve sledovaném období dobrá, na pravidelné konzultace se dostavovala, informace o své osobě a aktuální životní situaci probačnímu úředníkovi sdělovala. Škoda

způsobená krádeží mobilního telefonu byla již uhrazena, urovnány byly také vztahy mezi klientkou a poškozenou.

Na schůzce, které jsem měla možnost se zúčastnit, sdělila nezletilá, že z důvodu velkého množství neomluvené absence ve výuce i na praxi, byla vyloučena ze studia na Středním odborném učilišti v Otrokovicích. V lednu se zaregistrovala na úřadu práce a chce si brigádně přivydělávat u matky v práci. Pracovníkem PMS byla upozorněna na dluh, který jí vznikl ukončením studia do dne registrace na úřadu práce u zdravotní pojišťovny, a byla jí dána rada, jakým způsobem vzniklý dluh řešit. Dále bylo projednáváno její vzdělávání a zvažována možnost podání přihlášky na jiné učiliště. Bylo dohodnuto, že si zajistí doučování v T-klubu (středisko volnočasových aktivit pro mládež), aby byla schopna složit přijímací zkoušku. Dále byla probírána aktuální rodinná situace a zvažovány možnosti nového bydlení, neboť v bytě bydlí kromě nezletilé a její matky také prarodiče a strýc a není tak zajištěno její soukromí. Na závěr klientka uvedla, že dostala oznámení k jednání pro přešupek, toto si však nemohla vyzvednout, neboť ztratila občanský průkaz. Pracovníkem PMS bylo přislíbeno, že zjistí, o jakou věc se jedná a bude příslušný úřad informovat o nemožnosti převzetí oznámení.

Pozorováním činnosti pracovníka PMS a studiem spisového materiálu klientky jsem zjistila, že při schůzkách s klientem využívá probační úředník stěžejní pedagogické, psychologické, diagnostické i sociální dovednosti. Na úvodní schůzce musel shromáždit informace o klientce a její rodině, diagnostikovat sociální situaci klientky a zvolit vhodný motivační přístup. Probační úředník se též pokusil získat maximum informací o sociálním prostředí klientky, snažil se porozumět jejímu problému a od začátku se snažil aktivně vytvářet vztah vzájemné důvěry. V návaznosti na zjištěná negativa v sociálním prostředí klientky předložil členům její rodiny návrh jak zlepšit ekonomickou situaci domácnosti, jak optimalizovat a uvést do rovnováhy celkové příjmy a výdaje. Současně rodinu klientky upozornil na hrozící nebezpečí dluhové pasti a seznámil ji s vhodnými formami prevence. Probační úředník byl nucen při jednání s klientkou a její rodinou využívat různé způsoby komunikace. Musel se vcítit do prožívání a chování klientky, při problematické situaci vybrat a použít vhodné techniky vyjednávání. Prováděl šetření v rodině klienta a komunikoval i s ostatními členy rodiny. Podporoval je ke spolupráci na řešení případu klienta.

4.6 Spolupráce PMS ČR ve Zlíně s orgány činnými v trestním řízení a dalšími institucemi

Spolupráce s orgány činnými v trestním řízení je po novele trestního zákona a trestního řádu značně prohloubena. Součinnost s pracovníky Okresního soudu ve Zlíně je dlouhodobě na velmi vysoké úrovni. Pravidelné konzultace se soudci a vyššími soudními úředníky jsou nedílnou součástí při řešení trestních věcí. Spolupráci se státními zástupci lze hodnotit také pozitivně. Jedná se především o řešení trestních věcí mladistvých pachatelů, která spočívá v hledání efektivních a preventivních cest a integraci mladistvých pachatelů trestných činů. V pravidelném kontaktu jsou pracovníci střediska i s Policií ČR. Kontakt se týká předávání a výměny informací o stavu a výkonu trestů obecně prospěšných prací, částečně dochází k předávání informací u stanovených dohledů a také informací o případech vhodných k mediační činnosti. Spolupráce se samosprávou měst a obcí se nejvíce týká organizace a výkonu trestu obecně prospěšných prací, při jehož realizaci tvoří města a obce nenahraditelnou složku výkonu tohoto trestu. PMS spolupracuje i s nestátními organizacemi a to především organizacemi poskytujícími terapeutické programy, programy charitativní pomoci, programy léčby závislostí, případně klienty odkazují na odbornou pomoc specializovaných lékařů. Při práci s mladistvými klienty jsou pro probačního úředníka důležitým partnerem i školská zařízení.

4.7 Metodologické závěry

Pro realizaci samotného výzkumu jsem zvolila formu analýzy úředních dokumentů a pozorování pracovních úkonů zaměstnanců zlínského střediska Probační a mediační služby ČR během zpracovávání přidělené agendy. S ohledem na zvolený cíl výzkumu jsem upřednostnila kvalitativní výzkumné metody, které mi umožnily důkladné pochopení a poznání práce probačního úředníka a bezprostřední kontakt s klienty PMS. Získala jsem díky tomu cenné individuální zkušenosti, v následných diskuzích se mohla podělit o své názory a porovnat způsoby řešení jednotlivých případů. Nevýhodu svého výzkumu spatřuji v jisté absenci objektivity, jelikož získané poznatky jsou vázány pouze na jednu organizační jednotku PMS ČR, přičemž probační a mediační agenda může být na jiných pracovištích zpracovávána s rozdílnou kvalitou i spektrem řešených případů. Podrobné závěry výzkumu budou shrnuty až v závěru této práce.

Absolvent sociální pedagogiky, který má v budoucnu zájem pracovat v pozici probačního úředníka či probačního asistenta, by měl splňovat následující předpoklady významné pro jeho další profesní působení:

- studijní plán vhodně koncipovat individuálním výběrem vhodných povinně volitelných předmětů (např. na UTB ve Zlíně volbou předmětu Vybrané zákonné úpravy)
- praktickou výuku absolvovat ve vhodném zařízení (střediska PMS, okresní státní zastupitelství, trestní úsek okresního soudu, věznice)
- osobní předpoklady (rétorické schopnosti, logické uvažování, komunikační předpoklady, asertivita)

ZÁVĚR

S měnícím se pohledem společnosti na účel trestu roste význam probačních a mediačních služeb. Díky legislativnímu začlenění probační a mediační služby do trestního řízení se zvyšuje počet pachatelů trestné činnosti, jejichž trestní stíhání končí již v přípravném řízení. Z toho vyplývá, že více pachatelů trestných činů (zejména prvopachatelů, mladistvých a pachatelů obviněných z méně závažných deliktů) se nedostane před soud a nejsou tudíž pravomocně odsouzeni za spáchání svého činu. Popsaný vývoj je pozitivní jednak v tom, že se odlehčuje práce soudům, ale také v klesajících nákladech státu, které by jinak vznikly v souvislosti s výkonem trestu po pravomocném odsouzení pachatele. Pachateli, jehož trestní stíhání končí již v přípravném řízení, nepřibývá nový záznam ve výpisu z trestního rejstříku. Tato okolnost hraje významnou roli při získání pracovního místa.

Při své práci pracovník PMS uplatňuje znalosti z teorie práva a sociální politiky. Tyto znalosti je však nutno doplnit studiem příslušných zákonných předpisů. Aby byl schopen klientovi nabídnout účinnou pomoc, musí být kromě práva vzdělán i v sociální práci. Základním principem práce PMS je respekt a otevřenost jak k oběti trestného činu, tak i k pachateli.

Důležitá je samozřejmě i vhodná forma komunikace jako základního nástroje k porozumění a navázání vztahu s klientem. Pracovník PMS musí umět nejen řešit, identifikovat a analyzovat problémy, ale také definovat cíle. Potřebuje patřičné dovednosti pro vedení záznamů a časových plánů. Při spolupráci s rodinou využívá znalosti ze sociologie a psychologie rodiny, neboť nejbližší rodinní příslušníci mají obvykle na jednotlivce značný vliv. Při zkoumání studijního prostředí klienta, výsledků jeho teoretické i praktické výuky a hledání možností dalšího vzdělávání vychází probační úředník ze znalosti základů didaktiky. Poznatky z pedagogiky volného času lze beze zbytku využít zejména při práci s mladistvými klienty, jejichž delikventní chování nepřímo souvisí s problémem špatně nastavených volnočasových aktivit. Pedagogické znalosti probační úředník uplatní i v rámci preventivních programů, například při pravidelných besedách pořádaných pro žáky základních škol.

Porovnáním studijní náplně oboru sociální pedagogiky s náplní činnosti zaměstnance probační a mediační služby lze tedy nalézt překvapivě velké množství průsečíků. Absolvent zmíněného humanitního oboru studiem získá poměrně komplexní předpoklady pro práci

s klienty PMS. Po dokončení studia může bezesporu úspěšně působit např. na místě asistenta PMS, v kombinaci magisterského humanitního vzdělání s absolvováním odborné resortní zkoušky je možné dosáhnout na pozici probačního úředníka (na rozdíl od asistenta je oprávněn provádět rovněž mediaci).

Probační a mediační služba plní svůj účel a v České republice je dle mého mínění na vysoké úrovni. Díky její činnosti se oblast české justice posunula blíže k evropským standardům. Středisko PMS ČR ve Zlíně je nedílnou součástí resortu justičního systému ČR, pracovníci probační a mediační služby, se kterými jsem měla možnost se setkat, jsou odborníky na svých místech. Právě díky nim se tato organizační složka státu stále rozvíjí a u široké veřejnosti postupně získává respekt a uznání, pro absolventy sociální pedagogiky je jasnou volbou, mají-li v úmyslu po dokončení studia získat zajímavou a perspektivní práci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] DOUBRAVOVÁ, D., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P., URBAN, M. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, ISBN 80-902998-0-6
- [2] HOLÁ, L. Mediace : Způsob řešení mezilidských konfliktů. Havlíčkův Brod : GRADA PUBLISHONG, 2003, ISBN 80-247-0467-6
- [3] KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. a kol. Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- [4] KRAUS, B., Základy sociální pedagogiky. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [5] MATOUŠEK, O. a kol. Sociální práce v praxi : specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
- [6] MATOUŠEK, O.: Základy sociální práce. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.
- [7] PRŮCHA, J. Přehled pedagogiky : úvod od studia oboru. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7178-944-5.
- [8] RISKIN, L.L., KEATING, J.M. Mediace aneb Jak řešit konflikty. Praha : PALLATA, 1997, ISBN 80-901710-6-0
- [9] Švec, V. Životní cesta jako proces výchovy a sebevýchovy : Dialogy s Josefem Maňákem nejen o pedagogice. Brno : KONVOJ, 2003. ISBN 80-7302-056-4.
- [10] ÚLEHLA, I. Umění pomáhat. Praha : SLON, 1999, ISBN 80-85850-69-9

POUŽITÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY

Zákon č. 257/2000 Sb., zákon o Probační a mediační službě

Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Metodické standardy PMS ČR

INTERNETOVÉ ZDROJE

www.pmscr.cz

<http://www.mladezvakci.cz/slovnicek-pojmu/>

DALŠÍ ZDROJE

Výroční zprávy a statistiky střediska PMS ČR ve Zlíně za rok 2001 - 2008

Časopis České vězeňství č. 5/2004, článek Alternativy mají budoucnost, str. 10,11

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- PMS Probační a mediační služba ČR
- OPP Obecně prospěšné práce
- OSPOD Orgán sociálně právní ochrany dětí

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Model kompetencí sociálního pedagoga dle B. Krause (2001), s. 36.....	26
---	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Počet pracovníků a případů ve srovnání situace roku 2001- 2009 ve středisku Probační a mediační služby ČR ve Zlíně	32
Tabulka 2: Podíl případů evidovaných v přípravném a vykonávacím řízení na celkovém počtu evidovaných případů	34
Tabulka 3: Dílčí počet případů OPP v rámci vykonávacího řízení.....	35

SEZNAM PŘÍLOH

Poučení o výkonu dohledu

PŘÍLOHA P I:

POUČENÍ O VÝKONU DOHLEDU

Mladistvý/á (obviněný/á, odsouzený/á):

Datum narození:

Probační značka:

Smyslem dohledu (v rámci přípravného řízení, v rámci zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání, v rámci zkušební doby podmíněného upuštění od uložení trestního opatření s dohledem, podmíněného odsouzení s dohledem, podmíněného propuštění s dohledem) je:

- umožnit mladistvé/mu život na svobodě;
- prostřednictvím dohledu kontrolovat, zda uložené výchovné opatření / odklon v trestním řízení / alternativa k potrestání / trestní opatření plní svůj účel a zda mladistvý/á dodržuje soudem pro mládež / státním zástupcem uložené výchovné povinnosti a omezení.
- Podle § 16 odst. 1 ZSM a se dohledem probačního úředníka rozumí:
- pravidelné sledování chování mladistvé/ho v jeho/její rodině a způsobu výchovného působení rodičů na ni/něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu, výchovných povinností a omezení uložených mladistvé/mu soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajícím ze zákona a jeho/její pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem.

Účelem dohledu je (§ 16 odst. 2 ZSM):

- sledování a kontrola chování mladistvé/ho, zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování páchání protiprávního jednání;
- odborné vedení a pomoc mladistvé/mu s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl/a řádný život.

Mladistvý/á je v rámci dohledu povinen (§ 16 odst. 3 ZSM):

- spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu/jí probační úředník stanoví na základě programu jeho výkonu;
- dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu/jí budou stanoveny probačním úředníkem; při stanovení těchto lhůt probační úředník přihledne k poměrům mladistvé/ho, jeho/její životní situaci v době výkonu dohledu i k prostředí, v němž žije;
- informovat probačního úředníka o
 - ✓ místě bydliště, ve kterém se zdržuje, místě, kde přebírá poštu, případně o každé změně místa pobytu,
 - ✓ studijních poměrech, příp. zaměstnání,

- ✓ dodržování soudem pro mládež/státním zástupcem uložených výchovných omezení nebo povinností,
 - ✓ a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem (například o evidenci na úřadu práce, o pracovní neschopnosti, o čerpání sociálních dávek; o nástupu do zdravotnického či jiného léčebného zařízení, o nástupu do výkonu trestu, atd.);
- nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí, ve kterém se zdržuje;
 - dokládat sdělené informace;
 - omluvit se předem z dohodnuté konzultace, pokud se jí ze závažných důvodů nebude moci zúčastnit a závažnost těchto důvodů prokázat.

Probační úředník v rámci výkonu dohledu:

- vykonává kontrolu plnění soudem pro mládež/státním zástupcem uložených výchovných povinností a omezení a vedení řádného života mladistvým/mladistvou;
- motivuje a vede mladistvého/mladistvou k řešení následků spáchaného protiprávního jednání, především v oblasti vztahu s poškozeným;
- poskytuje individuální pomoc mladistvé/mu, zprostředkovává mu další odborné služby v souvislosti s řešením jeho aktuální životní situací;
- informuje mladistvého/mladistvou o krocích, které v rámci kontroly jeho/jejího chování a způsobu života podnikne;
- informuje bez zbytečného odkladu příslušný soud pro mládež o porušení podmínek průběhu dohledu ze strany mladistvé/ho dle (§ 80 odst. 4 ZSM);
- v případě méně závažného porušení stanovených podmínek a výchovných opatření může probační úředník udělit mladistvé/mu výstrahu; tyto výstrahy však mohou být uděleny nejvýše dvě v průběhu jednoho roku (§ 80 odst. 4 ZSM);
- vede konzultace s mladistvým/mladistvou, vyhotovuje z nich písemný záznam, zpracovává nejméně jednou za 6 měsíců zprávu (nestanoví-li soud pro mládež/státní zástupce jinak), ve které informuje příslušný soud pro mládež/státní zastupitelství o průběhu výkonu dohledu a o plnění výchovných omezení a povinností uložených v rámci dohledu;
- seznámí mladistvého/mladistvou s obsahem zprávy o průběhu dohledu, kterou podává soudu pro mládež/státnímu zastupitelství;
- opatřuje v souladu se zákonem o PMS a zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, v platném znění, další potřebné informace o mladistvé/m z jiných zdrojů (např. od orgánů státní správy a samosprávy, orgánů činných v trestním řízení a jiných institucí), a to zejména pokud je mladistvý/á nedoloží. O této skutečnosti mladistvého/mladistvou informuje.

Ve Zlíně dne

podpis probačního úředníka / asistenta

podpis mladistvého

podpis zákonného zástupce mladistvého